

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Рада молодих учених та спеціалістів

І С Т О Р І О С Ф Е Р А

Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції
викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Одеса
2023

УДК 300.3+301+930.1; 911.3 (477.74).

Історіосфера. Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса : Ун-т Ушинського, 7–8 квітня 2023 р. — 124 с.

*Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради
Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

Протокол № 9 від 30 березня 2023 р.

ISBN 966-7965-01-5

© Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Позиція авторів може не співпадати з думкою редакційної колегії.

Відповідальний редактор —
д. філос. н., проф. **Ю. А. Добролюбська**

Редакційна колегія:

- д. філос. н., проф. **Є. Р. Борінштейн** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **А. О. Добролюбський** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **С. В. Іванова** (Інститут археології НАН України);
д. іст. н., проф. **А. В. Красножон** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. Є. Ліхачова** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **В. В. Окорокова** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **В. А. Савченко** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **З. М. Агаманюк** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. М. Присяжнюк** (Ун-т Ушинського).

1. Бандера і Нюрнберг. Весь Бандера в документах Нюрнберзького процесу.
URL: <https://alex-glbr.livejournal.com/367878.html> (дата звернення 22.02.2023).
2. Василенко О. Нюрнберзький трибунал, Бандера і Шухевич: за кордоном зробили суперечливу заяву про історію України. Знай.ua. URL: <https://history.znaj.ua/278506-nyurnberzkiy-tribunal-bandera-i-shuhevich-za-kordonom-zrobili-superechlivu-zayavu-pro-istoriyu-ukrajini> (дата звернення 22.02.2023)
3. В'ятрович В. Бандера: старі та нові міфи. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/bandera-stari-ta-novimifi> (дата звернення: 22.02.2023)
4. Сватко Я. Місія Бандери. Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 64 с.
5. Посівнич М. Степан Бандера. Історія нескорених. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 255 с.
6. Чернова М. Степану Бандері — 113 років (факти та фейки про українського націоналіста). Вільне радіо. URL: <https://freeradio.com.ua/stepanu-banderi-113-rokiv-fakti-ta-fejki-pro-ukrainskogo-nacionalista> (дата звернення 20.02.2023)
7. Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg, 14 November 1945 — 1 October 1946. In 42 vol., „The Blue Series“. Library of Congress (Call Number KZ1176.T748 1947), The Judge Advocate General's Legal Center & School Library, U.S. Army, Charlottesville, Virginia. (OCLC Number 300473195).

Гайсєр О. С.

Особливості буденного життя Великомихайлівки часів НЕПу 1921–1929 років

Українське селянство має вкрай складну та строкату історію. На початку 1921 року радянською владою було прийнято рішення про введення нової економічної політики, що прийшла на зміну так званого «воєнного комунізму». Засади, що були висвітлені 8 лютого 1921 р. на засіданні політбюро ЦК РКП(б), стосувалися передовсім сільського господарства, промисловості, а також торгівлі. Тобто вжиті заходи мали великий вплив саме на німецькі поселення. Дослідник Г. М. Георгізов, вивчаючи зміну селянського менталітету, велику увагу звертав саме на те, щоб «з'ясувати основні напрямки трансформації селянської ментальності у 1921–1928 рр.», тому дослідження буденного життя селян у вказаний період є одним з найактуальніших питань [2, с. 41]. На думку О. Удода, «історія повсякденності — це насамперед процес олюднення побуту, психологізація щоденного життя, ставлення людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя» [4, с. 6].

Звертаючи увагу на ті особливості, що відбувалися в селах з їх мешканцями, історія тісно пов'язана з різними науками: антропологією, етнографією, психологією, мовознавством, психолінгвістикою, культурологією тощо. Варто зазначити, що соціальна психологія є однією з важливих наук, адже допомагає прослідкувати настрої, причини поведінки різних груп селянства, а також дослідити реакції людей на найважливіші суспільні процеси в певний період. Також часто використовується науковцями методика історичної демографії, що сприяє вивченню динаміки чисельності, розселення і густоти, міграцій, народжуваності й смертності та інших чинників.

Розглянемо особливості тогочасного буденного життя на півдні України, а саме на прикладі селища Великомихайлівки Одеської області (до січня 1946 мало назву Гросулове). Перш за все зазначаємо, що повсякденність селян за періоду НЕПу — доволі широке поняття. Саме під час нашого дослідження ми користувались пунктами, що описувались в дослідженні В. Бондаря, у якому дослідник пропонує під час вивчення буденного життя селян аналізувати за такими критеріями: 1) буденні відносини їх із чиновниками, інтелігенцією, дворянами, духовенством, міщанами, національними меншинами, а також й у власному середовищі; 2) розмежування всередині соціальної групи; 3) долі окремих людей і конкретні події, які їх стосуються; 4) повсякденні турботи і тривоги; 5) уявлення й ідеї, освіченість; 6) родинні відносини; 7) щоденна праця, її умови, сприйняття аграрних перетворень та ставлення до землі; 8) дозвілля і відпочинок; 9) релігійно-міфологічна сфера буття; 10) їжа й напої; 11) житло; 12) одяг та взуття; 13) санітарно-гігієнічні особливості; 14) роль традицій і звичаїв у повсякденності; 15) неординарні й звичні вчинки; 16) злочини та покарання [1].

Стосовно буденних відносин важливо зазначити, що важливим моментом тогочасного життя стало те, що відбувалося перетягнення мешканців Гросулового на бік радянської влади, і велика роль належала волосному комітету незаможних селян, що утворився 1 липня 1920 року з невеликою кількістю людей. У цей же час волвиконком та КНС почали негайно вести облік поміщицької землі, важливим було формування списків безземельних і малоземельних селян для наділення їх землею. Також вживались заходи щодо згуртування пролетарських та напівпролетарських мас для рішучої боротьби проти куркульства. Тому цікавим моментом є те, що пролетарські групи селян Гросулового стали більш об'єднаними, а так звані «куркулі» були причиною цьому.

Варто звернути увагу на те, що великий вплив на життя селян мало утворення в 1922 році Гросулівського району, до якого ввійшло

11 сільрад. Це сприяло зростанню економіки і культури. Був збільшений бюджет на впорядкування районного центру, культурне будівництво та на охорону здоров'я. У цей же час були створені профспілкові організації працівників освіти, харчовиків, вантажників і медичних працівників. Саме це сприяло покращенню ставлення селян один до одного, адже за згадками очевидців після цього мешканці Гросулового почали на вихідних влаштовувати так звані «години спілкування» один з одним. Такі зустрічі покращували негативний емоційний стан людей, які мали досить багато роботи.

Доволі цікавою була роль психологічної роботи з селянами, під час якої партійна організація проводила правильну для себе виховну роботу серед мешканців Гросулового: з перших же кроків своєї діяльності вона взяла курс на залучення в партію селян від плуга, трудящої молоді та жінок-активісток. Партійці знали, як спілкуватися з селянами та впливати на них, тому протягом 1920–1925 рр. їхній осередок зріс до 14 членів і 6 кандидатів у члени партії.

У період 1921–1929 рр. У Гросуловому майже кожна сім'я має вражаючі історії, про які ми дізнаємось з архівів, листів та свідчень ветеранів. Зважаючи на те, що через нестачу кормів дуже зменшилась кількість коней та великої рогатої худоби, населення сильно голодувало і тому їх повсякденні турботи часто складалися з переживань про їжу. Особливо було складно родинам, де батьки постійно пояснювали дітям, чому у них немає що їсти, навіть якщо батько працює. Бондаренко Віра Михайлівна з багатодітної сім'ї згадує, що їхня родина до 30-х років жила добре: «Нажили ми своє хазяйство за часів НЕПу... Працювали ми всі як кати; батько був дуже хазяйновитим, нікому не давав багато спати. З року в рік засипали горище зерном». Але, на жаль, в цій долі є скрутні моменти, адже жінка розповіла далі: «Я як зараз пам'ятаю той день, коли батько відвіз і здав всю пшеницю і ячмінь, а потім сказав болючі слова своїй дружині „Якщо не повмираємо, то поздыхаємо, а то дорога мені далека“». Чоловік неначе передчував свою долю, адже він був у списках на «розкуркулення», його згодом повезли до Одеської в'язниці і лише через 18 років Віра Михайлівна дізналась про смерть свого батька [5, с. 95]. Ось таким був «побут на виживання» тогочасних мешканців Гросулового, адже такі історії непоодинокі.

Хоч радянська держава надавала селянам Гросулового велику допомогу продовольством, насінням та грішми, селище все одно мало важкі часи. До прикладу Михайло Іванович Остафійчук згадує, у свою чергу, 1925–1926 рр. як одні з найважчих економічно: «Болісно було дивитись на поле. На бідняцьке поле... Які вони були жалюгідні, оті вузенькі стежки одноосібників». Власне кажучи,

його слова підтверджують і архівні документи: озимини збирали по 10–12 пудів з десятини, кукурудза, кормові трави вигоріли, соняшник просто зів'яв від спеки.

Вкрай важливим було ставлення до релігії селян. Через заборону церкви як такої, у газеті «Червоний степ» згадуються такі моменти: «У багатьох незаможницьких хатах „святі ікони“ почали мандрувати прямим шляхом у піч. Туди їм і дорога! Швидко дійде черга до кадил, багряниць та кропил...» [5, с. 61]. І, дійсно, радянська влада домоглася того, щоб селяни зменшували свій потяг до релігії, адже це стало заборону.

Отже, буденне життя мешканців села Гросулове за часів НЕПу 1921–1929 років складалося з чималої низки політичних подій, під час яких відбувалися заходи щодо «розкуркулення» селян, покращення згуртування пролетарських та напівпролетарських мас серед мешканців. Багато доль людей зазнали в цей час змін. Важливим є те, що позитивні зрушення дійсно відбувались в економіці, хоч і ненадовго, адже буденне життя селян було схоже на постійну працю всією родиною.

1. Бондар В. В. Повсякденне життя селянства Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст.: до історіографії питання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bondar_Vadym/Povsiakdenne_zhyttia_selianstva_Naddnyprianskoj_Ukrainy_druhoi_polovyny_XIX_pochatku_XX_st
2. Георгізов Г. М. Модифікація селянського менталітету за часів НЕПу. *Український селянин*. Випуск 7. 2003. С. 41–43.
3. Георгізов Г. М. Українське селянство доби НЕПу: динаміка політичних настроїв та свідомості. Черкаси: ФОП О. Ф. Нечитайло «Поліграфічний центр», 2016. 133 с.
4. Удод О. Історія повсякденності: питання методології та історіографії. *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)*. 2010. № 2. С. 20.
5. Шнабель-Тихомирова О. Я. Через усі кола пекла: Книга — пам'ять. Одеса: Астропринт, 2000. 360 с.

Гурік М. В.

Колабораціонізм в Україні під час Другої світової війни

Колабораціонізм як наратив в умовах війни був і залишається багатограним і суперечливим явищем. З одного боку — це провина і зрада, а з іншого боку — це вимушений крок та умова виживання населення на окупованих територіях. В науковій літературі в різні часи